the process of life, ie they undergo a certain approbation. They reflect the importance of someone or something to a person. There are values that are determined by existing needs and interests, there are values that give meaning to existence. The latter includes fundamental values-maxims, the content of which is not directly related to a particular historical period of society or a particular ethnic tradition; which are the absolute standard for people of all ages and cultures. These are worldviews, moral and legal norms.

Лут СУЮСАНОВ
Донецький державний університет внутрішніх справ

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ВИМІРИ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Події початку XX століття істотно посилили політичні, економічні, ідеологічні та національні суперечності в Російській імперії. Їх наслідком стали бурхливі події Лютневої революції та повалення самодержавства. Для українського народу настав час та з'явилася можливість для національно-державного самовизначення. Відродження української держави в 1917 році розпочалося зі створення Центральної Ради. В умовах тогочасного українського суспільства, розколотого політичними та міжетнічними суперечностями, вирішення національного питання стало одним із основних завдань нової влади. Центральна Рада намагалася закласти правову основу в регулювання міжетнічних відносин у країні, де майже 25% населення складали національні меншини. Керівники та ідеологи українського демократичного руху толерантно ставилися до національних меншин країни. Михайло Грушевський зазначав: «Ми не на те цілими поколіннями боролися і страждали за права нашого народу, щоб з хвилею, коли його права будуть здобуті, поставити іншу мету – приборкування слабших народностей і панування над національними меншостями великої Української землі. Ми не на те доводили право кожної народності на її національне самовизначення… аби тепер відмовляти якій-небудь народності сього права… [1, с. 18]».

6 квітня 1917 року відбувся Український національний з'їзд, у рішеннях якого наголошувалося, що тільки широка автономія України забезпечить потреби нашого народу та всіх інших національностей, що живуть на українській землі. Учасники з'їзду вирішили передати Центральній Раді право ввести до свого складу 15% представників етнічних меншин. Уже в липні до складу УЦР увійшли перші делегати від національних громад (202 члени і 52 кандидати).

Значним кроком у вирішенні національного питання стала ухвала I Універсалу Центральної Ради, в якому зазначалося: «В городах і тих містах, де українська людність живе всуміш з іншими національностями, приписуємо

нашим громадянам негайно прийти до згоди і порозумітися з демократією тих національностей і разом з ними приступити до підготовки нового правильного життя [5, с. 104]». Зокрема, у структурі Генерального Секретаріату, створеного 17 червня 1917 року, було передбачено окремий підрозділ – Секретарство з національних справ.

У деклараціях Генерального Секретаріату від 27 червня та від 29 вересня 1917 року визначалися основні напрями діяльності Секретарства з національних справ: об'єднання національностей для боротьби за автономно-федералістський лад Росії; захист національних меншин від юридичних і фактичних обмежень у громадянських і політичних правах; сприяння у функціонуванні національних організацій. Реалізація цих завдань покладалася на секретарства з єврейських, польських і російських справ (у подальшому міністерства), які були сформовані відповідно до §4 Статуту Генерального Секретаріату. Однак цей документ не був схвалений Тимчасовим Урядом.

Наступним кроком щодо забезпечення прав національних меншин стала спроба врегулювання використання їхніх мов у державній сфері. Статутом Генерального Секретаріату передбачалася можливість публікації правових актів російською, єврейською (ідиш), польською мовами. Відповідно до Закону «Про вибори до Установчих Зборів УНР» списки кандидатів складалися українською мовою, проте могли доводитися до відома громадськості й «місцевими мовами». Діловодство Генерального Секретаріату здійснювалося українською мовою з публікацією законодавчих документів паралельно російською, єврейською та польською мовами, що забезпечувало доступність змісту правових актів для населення. Також Генеральним Секретаріатом було ухвалено постанову, що впроваджувала україно-російську двомовність для забезпечення мовних прав меншин. У грудні 1917 року Центральна Рада ухвалила форму державних кредитових білетів, на яких були написи, крім української, російською, єврейською та польською мовами.

Ці рішучі кроки нової влади того часу свідчать про те, що питання забезпечення основних прав людини перебувало в центрі уваги УЦР і поступово закріплювалося у нормативних актах.

Одним із яскравих прикладів підтвердження проголошених демократичних намірів, поваги до свого народу є Закон «Про національно-персональну автономію», який Центральна Рада ухвалила 9 січня 1918 року. Цей акт на той час не мав аналогів у європейському законодавстві. Він став підтвердженням послідовної політики української влади, спрямованої на досягнення міжетнічної згоди. Голова Центральної Ради М. Грушевський, оцінюючи цей правовий акт, визначив його як «одну з найперших цінних вкладок у будову вільного життя Української Республіки, як спробу винести національну боротьбу за межі України [4, с. 98]». У першій статі Закону підкреслювалося, що кожна з національних меншин України має право в межах УНР на національно-персональну автономію, тобто «право на

самостійне влаштування свого національного життя, що здійснюється через органи Національного союзу, влада якого поширюється на всіх його членів незалежно від місця їх проживання у межах УНР. Це є невід'ємне право націй і ні одна з них не може бути позбавлена цього права, або обмежена в ньому [3, с. 99]». Загалом Закон був невеликим за обсягом і містив лише 10 статей. У другій статі Закону право на автономію визнавалося за трьома найбільшими меншинами – російською, єврейською та польською. Що ж до інших груп декларувалося, що «нації білоруська, чеська, молдавська, німецька, татарська, грецька та болгарська можуть скористуватися правом національно-персональної автономії, якщо до Генерального суду про те поступить заява від кожної нації окремо, підписана не менш як 10 тис. громадян УНР… [3, с. 100]». На Генеральний суд покладався розгляд поданих заяв на публічному засіданні не пізніше, ніж за шість місяців з моменту їх надходження. У третій статті йшлося про створення «національних кадастрів», куди б поіменно записувалися представники тієї чи іншої національності. За кожним громадянином зберігалося право як включення до цього кадастру, так і вилучення з нього на підставі заяви про неналежність до певної нації. Четверта стаття декларувала, що створеним таким чином Національним союзам надавалося право управління в межах компетенції, яка визначалася постановою Установчих зборів окремої нації. Тільки Національним союзам належало виняткове право представляти свою націю перед державними і громадськими установами. Статті 5 – 7 торкалися питань фінансування та компетенції Національних союзів. Порядок обрання членів Національних установчих зборів було визначено у восьмій статті. Стаття 9 Закону підкреслює: «Органи Національного союзу є органи державні. Вищим представницьким органом Національного союзу є Національні збори… Вищим виконавчим органом Союзу є Національна рада». [3, с. 101] У статті 10 було вказано, що всі суперечки з питань компетенції між органами Національного союзу та органами державного врядування, місцевого самоврядування та інших Національних союзів розв'язуються адміністративним судом [3, с. 101].

На практиці цей Закон не мав одностайної підтримки серед населення. Укладення обов'язкових поіменних списків викликало незадоволення, зумовлювало серйозні труднощі у самоорганізації меншин, виключало із суспільного життя вже наявні національні організації. Додавалося й небажання визнавати себе національною меншиною, а також давалися взнаки проблеми практичного формування «національних кадастрів» через відсутність належного сполучення та зв'язку, особливо для етнічних меншин, що проживали некомпактно. У результаті з-поміж зазначених у Законі меншин тільки поляки здійснили реальні кроки щодо організації національно-персональної автономії.

Свого подальшого законодавчого закріплення питання міжетнічних відносин набуло в Конституції УНР від 29 квітня 1918 року, яка гарантувала націям право на впорядкування своїх культурних прав через організацію в національні союзи, тобто право на національно-персональну автономію. Розділ VIII Основного закону – «Національні союзи» – повністю дублював положення Закону «Про національно-персональну автономію».

Таким чином, Центральна Рада, усвідомлюючи значення та необхідність правового регулювання міжетнічних відносин у державі, закріпила їх основи законодавчо в Універсалах, Законі «Про національно-персональну автономію» та Конституції УНР. Керівникам Центральної Ради вдалося сформувати основні напрями демократичної державної етнополітики, головними завданнями якої були відродження духовного життя національних меншин, захист їх етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності, розбудова широкої мережі органів самоврядування неукраїнського населення, утвердження у міжетнічних відносинах атмосфери толерантності на принципах національно-культурної автономії. Однак з урахуванням численних об'єктивних і суб'єктивних факторів Центральній Раді так і не вдалося ефективно застосувати ці правові акти.

Література:

1. Грушевський М. С. Народностям України. *Грушевський М. С. Твори: у 50 т*. Львів, 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 18–19.

2. Закон УНР «Про вибори до Установчих Зборів УНР». *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 1. С. 419.

3. Закон УНР «Про національно-персональну автономію». *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 2. С. 99–101.

4. Матеріали засідання Малої Ради 9 січня 1918 р. *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 2. С. 98.

5. І Універсал Центральної Ради. *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 1. С. 104–105.

Оксана ТИТАРЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА СПРИЙНЯТТЯ «ІНШОГО» В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 40-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Проблема міжетнічних і міжрасових взаємин, толерантності та інтолерантності, сприйняття один одного і до сьогодні залишається однією з найбільш гострих не лише для соціальних спільнот у цілому, але й для тих, хто виступає в ролі експертів – істориків, соціологів, політологів, філософів. І це не випадково, адже, незважаючи на стрімкий розвиток інформаційного